

Halachos Related to Hearing, Believing, and Responding to Lashon Hara

במדבר י"ג

(כז) ויספרו־לוֹ ויאמרוֹ בְּאָנוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חֵלֶב וּדְבַשׁ הוּא וְזֶה־פְרִיָּהּ: (כח) אָפֶס כִּי־עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בְּאָרֶץ וְהָעָרִים בְּצָרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם־יְלָדֵי הָעֵנֶק רְאִינוּ שָׁם: (כט) עָמְלֵק יוֹשֵׁב בְּאָרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בְּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל־הַיַּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן: (ל) וַיְהִי כָל־בְּרִית אֶת־הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עֲלֵה נַעֲלֵה וַיִּרְשָׁנוּ אֲתָה כִּי־יָכוֹל נוֹכַל לָהּ: (לא) וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוֹכַל לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חַזֵּק הוּא מִמֶּנּוּ (לב) וַיֵּצֵאוּ דַבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֲתָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֲתָה אָרֶץ אַכְלֹת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־רְאִינוּ בְּתוֹכָהּ אֲנָשִׁי מְדוּתֹת: (לג) וְשָׁם רְאִינוּ אֶת־הַנְּפִילִים בְּנֵי עַנֵּק מִן־הַנְּפִלִים וְנָהִי בְּעֵינֵינוּ כְּחַגְבִּים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם:

במדבר י"ד

(א) וּתְשֹׂא כָל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בְּלֵילָה הַהוּא: (ב) וַיִּלְנוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה לֹא־מִלְּתָנוּ בְּאָרֶץ מִצְרַיִם אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לֹא־מָתָנוּ: (ג) וְלָמָּה ד' מִבֵּי אֲתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְנַפֵּל בְּחָרָב נַשִּׁינוּ וְטַפְנוּ יְהִי לָבָד הַלּוֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרַיִם: (ד) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נָתַנָּה רֹאשׁ וְנִשְׁוֹבָה מִצְרַיִם: (ה) וַיַּפֵּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָל־קְהַל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ו) וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון וְכָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ קִרְעוּ בְּגָדֵיהֶם: (ז) וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֵדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֲתָה טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד: (ח) {שְׁלִישִׁי} אִם־חִפְצְךָ בָּנוּ ד' וְהִבִּיא אֲתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְנָתַנָּה לָנוּ אָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא זָבַת חֵלֶב וּדְבַשׁ: (ט) אַךְ בַּד' אֶל־תִּמְרָדוּ וְאַתֶּם אֶל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחֲמֹנוּ הֵם סָר צֶלֶם מַעֲלֵיהֶם וְד' אֲתָנוּ אֶל־תִּירָאֵם: (י) וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעֵדָה לְרִגּוֹם אֹתָם בְּאֲבָנִים וְכַבֹּד ד' נִרְאָה בְּאַהֲל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

מסכת תענית כ"ט.

בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ, מנלן דכתיב {שמות מ':י"ז} "ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן" ואמר מר שנה ראשונה עשה משה את המשכן, שניה הקים משה את המשכן ושלח מרגלים וכתוב {במדבר י':י"א} "ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענן מעל משכן העדות."

וכתיב {במדבר י':ל"ג} "ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים," אמר רבי חמא בר חנינא אותו היום סרו מאחרי ה' וכתוב {במדבר י"א:ד'} "והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה וישבו ויבכו גם בני ישראל וגו'" וכתוב {במדבר י"א:כ'} עד חדש ימים וגו' דהוּו להו עשרין ותרתין בסיון. וכתוב {במדבר י"ב:ט"ו} ותסגר מרים שבעת ימים דהוּו להו עשרין ותשעה בסיון וכתוב {במדבר י"ג:ב'} "שלח לך אנשים."

ותניא בעשרים ותשעה בסיון שלח משה מרגלים וכתוב {במדבר י"ג:כ"ה} "וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום" הני ארבעים יום נכי חד הוּו.

אמר אביי תמוז דההיא שתא מלויי מליוה דכתיב {איכה א':ט"ו} קרא עלי מועד לשבור בחורי. וכתוב {במדבר י"ד:א'} "ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא," אמר רבה אמר ר' יוחנן (אותו היום ערב) [אותה לילה ליל] תשעה באב היה, אמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם ואני קובע לכם בכיה לדורות.

מסכת סנהדרין ק"ד:

{איכה א'ב'} "בכה תבכה בלילה, "שתי בכיות הללו למה, אמר רבה אמר רבי יוחנן אחד על מקדש ראשון ואחד על מקדש שני, "בלילה" על עסקי לילה שנאמר {במדבר י"ד:א'} "ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא. "אמר רבה א"ר יוחנן אותו (היום) ליל ט' באב היה, אמר להן הקב"ה לישראל אתם בכיתם בכיה של חנם ואני אקבע לכם בכיה לדורות.

אור החיים במדבר י"ד:

ויאמרו וגו' לרגום וגו' – צריך לדעת למה לא נרגשו במאמר ראשון שאמר כלב עלה נעלה וירשנו וגו' נוכל לה, ונראה כי לדברי כלב לא חששו לפי שדבריו בטלים מעצמן שאין עדות יחיד עומדת לגבי עדות רבים דכתיב (דברים יט) על פי שני עדים יקום דבר לזה לא חשו לדבריו, מה שאין כן כשבאו יחד דברי יהושע וכלב מעתה הורעה עדות המרגלים כי דין ב' עדים כדין מאה עדים (מכות ה:) ועדות שקולה היא זאת ואין כאן עדות לא של מרגלים ולא של יהושע וכלב וחזר הדין למה שהיה קודם שלוח המרגלים לזה חשו להם ואמרו לרגום אותם.

From the Ohr Hachayim we see that Bnai Yisrael chose to listen to one side over the other when there was no true Halachik justification.

מסכת ערכין ט"ו:

תנא דבי רבי ישמעאל כל המספר לשון הרע מגדיל עונות כנגד שלש עבירות עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים.... במערבא אמרי לשון תליתאי, קטיל תליתאי, הורג למספרו ולמקבלו ולאומרו.

מסכת כתובות ה. - ה:

דרש בר קפרא מאי דכתיב {דברים כ"ג:י"ד} "וַיִּתֵּן תְּהִיָּה לָךְ עַל אֲזַנְךָ" אל תקרי אֲזַנְךָ אלא על אוזנך, שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעו באזניו, והיינו דאמר ר' אלעזר מפני מה אצבעותיו של אדם דומות ליתידות, מאי טעמא, אילימא משום דמחלקן כל חדא וחדא למילתיה עבידא דאמר מר זו זרת זו קמיצה זו אמה זו אצבע זה גודל. אלא מה טעם משופות כיתידות, שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעותיו באזניו. תנא דבי רבי ישמעאל מפני מה אוזן כולה קשה והאליה רכה? שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יכוף אליה לתוכה, ת"ר אל ישמיע אדם לאזניו דברים בטלים מפני שהן נכוות תחלה לאיברים.

מסכת פסחים קי"ח:

ואמר רב נששת משום רבי אלעזר בן עזריה: כל המספר לשון הרע וכל המקבל לשון הרע, וְכָל הַמַּעֲדִיד עֵדוֹת שֶׁקֶר בְּחִבְרוֹ, רְאוּי לְהַשְׁלִיכוֹ לְקִלְבִּים, שְׁנַאֲמַר: {שמות כ"ב:ל'} "לְקֶלֶב תִּשְׁלִיכוֹן אוֹתוֹ", וְכִתִּיב בְּתַרְיָה {שמות כ"ג:א'} "לֹא תִשָּׂא שְׁמֵעַ שְׁוֹא", וְקָרִי בִּיה "לֹא תִשָּׂא".

רשב"ם שם

המקבל לשון הרע – שמקבלו ומאמינו על חבירו, אע"ג דלקבוליה לא מיבעי ליה, למיחש ליה מיבעי כדמפרש במסכת נדה (דף סא.).

רמב"ם הלכות סנהדרין כ"א:ז

אסור לדיין לשמוע דברי אחד מבעלי דינין קודם שיבוא חבירו, או שלא בפני חבירו, אפילו דבר אחד אסור, שנאמר "שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק" (דברים א':ט"ז). וכל השומע מאחד, עובר בלא תעשה, שנאמר "לא תשא שמע שוא" (שמות כ"ג:א'). ובכלל לאו זה אזהרה למקבל לשון הרע, ומספר לשון הרע, ומעיד עדות שקר:

רמב"ם הלכות דעות ז:ג

אמרו חכמים, שלש עבירות נפרעין מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא, עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, ולשון הרע כנגד כולם. ועוד אמרו חכמים, כל המספר בלשון הרע כאילו כפר בעיקר, שנאמר "אשר אמרו ללשונו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו" (תהלים י"ב:ה'). ועוד אמרו חכמים, שלשה לשון הרע הורגת, האומר, והמקבלו, וזה שאומרים עליו. והמקבלו יתר מן האומר:

מסכת שבת דף נו:

אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שאמר דוד למפיבשת אתה וציבא תחלקו את השדה יצתה בת קול ואמרה לו: רחבעם וירבעם יחלקו את המלוכה. אמר רב יהודה אמר רב: אילמלי לא קיבל דוד לשון הרע לא נחלקה מלכות בית דוד, ולא עבדו ישראל עבודה זרה, ולא גלינו מארצנו.

שו"ת מים חיים חלק ג סימן נז

(R. Chaim David son of R. Moshe Ha - Levi was born in Jerusalem, in 5684 (1924), to a family of Turkish descent. He studied in the Porat Yosef Yeshiva (alongside R. Ovadiah Yosef and R. Ben Zion Abba Shaul).

הנני מאשר קבלת מכתבך מיום י' במרחשון דנא בשאלתך אודות מה ששמעת שיחה ברדיו על איסור לשון הרע, ובין היתר שמעת שהעון של השומע לשון הרע גדול יותר מהמספר, ושאלת: "איך זה יתכן והלא אני לא עשיתי מאומה, ומה אשמתי שמי שהוא בא וסיפר לי דברי לשון הרע ואני אענש יותר ממנו..."

אבל הרב בעל "עיון יעקב" הביא ראיה מהמסופר (בשמואל ב' פרק יט ועיין שם כל הסיפור באורך) שדוד קבל לשון הרע שסיפר ציבא על מפיושת בן שאול, ועל זה אמר רב (במסכת שבת נו ב) בשעה שאמר דוד למפיושת אתה וציבא תחלקו את השדה יצתה בת קול ואמרה רחבעם וירבעם יחלקו את המלוכה. ואמר רב יהודה אמר רב אלמלי לא קבל דוד לשון הרע לא נחלקה מלכות בית דוד ולא עבדו ישראל עבודה זרה ולא גלינו מארצנו עכ"ל. הנה כי כן רבותינו תולים את החרבן והגלות בלשון הרע שקיבל דוד ולא בציבא שאמרו, ומשמע שהוא חמור יותר.

ורבינו יצחק אבוהב בספרו "מנורת המאור" (נר ג' חלק ב' פרק ג') כתב, כנראה כדי להסביר מדוע "המקבלו יותר מן האומר", בלשון זו: המקבל לשון הרע הוא סבה למספרים אותו כי מאחר שרואים שמקבלו בסבר פנים יפות מרגילים עצמם בדבר ועל כן הזהירו רבותינו שלא לקבלו וכו' עכ"ל.

ולי נראין להוסיף טעם כעיקר להסברת חומרת המקבלו יותר מן האומר, מתוך שני הסיפורים שצויינו לעיל, שכן דואג סיפר לשאול לשון הרע על אחימלך כהן נוב ומסיפור זה עדיין לא אירע שום נזק, הנזק בא משאול שקיבל את הדברים ופעל לפיהם, ובאמת יכול היה שאול ללמד זכות על אחימלך גם מבלי לשאול את פיו, שלא ידע כלל על פרוץ השנאה בין שאול לדוד, וחשבו עדיין לנאמן בית המלך כאשר הצטדק הוא עצמו אחרי כן, ואנו יודעים מתוך הסיפור המקראי שכל זה היא האמת, הרי שכל האסון בהריגת כהני נוב באה מקבלת לשון הרע ולא מסיפורו. וכן במקרה השני שציבא סיפר לשון הרע לדוד על מפיושת בן שאול ומזה לא קרה מאומה, הרעה יצאה כאשר דוד קבל לשון הרע ופסק "אתה וציבא

תחלקו את השדה", והיה צריך ללמד זכות על מפיבושת שידע על נכותו, ולחשוד בציבא שרצה לרשת את נחלתו, ורק על אותה שעה נגזרה אותה גזירה קשה "ירבעם ורחבעם יחלקו את המלוכה", ומשם נבע כל אסון החרבן והגלות ולא מעצם הסיפור, ולכן קבעו רבותינו "המקבלו יותר מן האומרו".

מסכת נדה ס"א.

תנא הוא הבור שמילא ישמעאל בן נתניה חללים דכתיב {ירמיהו מ"א:ט'} "והבור אשר השליך שם ישמעאל את כל פגרי אנשים אשר הכה ביד גדליה. וכי גדליה הרגן? והלא ישמעאל הרגן! אלא מתוך שהיה לו לחוש לעצת יוחנן בן קרח ולא חש מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן. אמר רבא האי לישנא בישא אע"פ דלקבולי לא מבעי מיחש ליה מבעי. הנהו בני גלילא דנפק עלייהו קלא דקטול נפשא אתו לקמיה דרבי טרפון אמרו ליה לטמרינן, מר אמר להו היכי נעביד אי לא אטמרינכו חזו יתייכו אטמרינכו הא אמור רבנן האי לישנא בישא אע"ג דלקבולי לא מבעי מיחש ליה מבעי זילו אתון טמרו נפשיכו.

רש"י שם

מיחש ליה מיבעי – ושמא הרגתם ואסור להציל אתכם.

תוספות שם

אטמרינכו הא אמור רבנן האי לישנא בישא כו' – פי' בקונטרס ושמא הרגתם ואסור להצילכם, ובשאלתות דרב אחאי מפרש שמא הרגתם ואם אטמין אתכם חייבתם ראשי למלך, והיינו מיחש מיבעי ליה למיחש שיש לחוש ללשון הרע להאמינו לגבי זה שיזרה שלא יבא לו הפסד ולא לאחרים.

תוספות הרא"ש שם

אטמרינכו הא אמור רבנן האי לישנא בישא איבעי ליה למיחש. פרש"י ושמא הרגתם ואסור להציל אתכם. ותימה הוא לומר כן שאם יצא קול על האדם שחטא שבשביל זה אסור להציל נפשו. ונראה דברי רב אחאי שפי' בשאלתות אם הרגתם חייבתם ראשי למלך שהתרה מלקבל רוצחים. ובענין זה דוקא יש לחוש ללישנא בישא היכא שיכול לבא לידי היזק לו או לאחרים אם לא יחוש לו וכגון ההוא דגדליה בן אחיקם אבל בענין אחר אסור אפי' לחוש ללשון הרע ולהאמינו כלל וכלל:

חפץ חיים לשון הרע כלל ו

בכלל זה יבואר איסור קבלת לשון הרע ושמיעת לשון הרע ואיך יתנהג אדם בענינים אלו לכתחלה. וגם אם נתפס בחבורה רעה של בעלי הלשון איך יתנהג לצאת בזה על פי התורה. ועוד הרבה ענינים. ובו י"ב סעיפים.

א. אסור לקבל לשון הרע מן התורה, בין שהוא מהדברים שבין אדם למקום או מהדברים שבין אדם לחבירו, דהיינו שלא נאמין בלבנו שהסיפור הוא אמת, כי על - ידי - זה יבזזה בעינינו מי שנאמר עליו. ואפילו אם לא יסכים לו בפירוש לסיפורו דאי לאו הכי הרי הוא שונה את העון בכפליים שהוא מספר ומקבל. והמקבל עובר בלא תעשה שנאמר "לא תשא שמע שוא", ואמרו חכמינו ז"ל במכילתא שזו היא אזהרה למקבל לשון הרע, ולבד שאר לאוין ועשין המצטרפים לזה כמ"ש לעיל בפתיחה ע"ש. ואמרו חז"ל שכל המקבל לשון הרע ראוי להשליכו לכלבים שנאמר לא תשא שמע שוא וסמך ליה לכלב תשליכון אותו. עוד אמרו שגדול עונש המקבלו יותר מן האומרו.

ב. אף על שמיעת לשון הרע לבד גם - כן יש איסור מן התורה, אף דבעת השמיעה אין בדעתו לקבל את הדבר כיון שמטה אזניו לשמוע. אך יש חילוק בין שמיעה לקבלה בכמה ענינים, דבשמיעה אין איסור רק

אם אין הדבר נוגע לו על להבא אבל אם הדבר נוגע לו על להבא אם אמת הוא, כגון, שהוא מבין מתחלת הסיפור שהוא רוצה להראותו בסיפורו איך שפלוני אינו איש מהימן וכהאי גוונא והיה בדעתו מתחלה להכניסו בעסקו או להשתתף עמו או לעשות שידוך עמו וכל כהאי גוונא מותר לכתחלה לשמוע כדי לחוש לזה ולהשמר ממנו כיון דמה שהוא רוצה לשמוע אין כונתו לשמוע גנותו של חברו רק הוא רוצה להציל את עצמו כדי שלא יבוא אחר - כך לידי היזק או לידי מצה ומריבה וכהאי גוונא. והוא הדין היכא דאין נוגע לו שום טובה מהשמיעה רק על ידי שמיעתו יסובב טובה לאחרים גם כן מותר. כגון שרוצה לשמוע דבר זה כדי לחקור אחר - כך אם אמת הוא ולהוכיח לפלוני על - זה ואולי על - ידי - זה יהיה סיבה שישוּב החוטא מחטאו או שישׁיב את הגזילה לבעליו או שיפייס למי שחירף וגידף וכיוצא בזה דמותר, והטעם כנ"ל. אבל לקבל דהיינו להחליט הדבר בלבד שהוא אמת אסור בכל גוונא.

ג. ואל יהיה לפלא בעיני הקורא אם כן איך נוכל לצאת בזה ידי שמים כיון שגדרת עלינו את הדרך דאפילו השמיעה לבד בגנות חברו אסור ופן יהיה נוגע לי זה בעיני עסקי וכיוצא בזה. תשובה לדבר הרוצה לצאת ידי שמים בעיני השמיעה יתנהג כך, אם איש אחד בא אליו ורוצה לספר לו על חברו והוא מבין שרוצה לספר עליו דברי גנות, ישאלנו מתחלה אם הענין שאתה רוצה לספר לי יהיה נוגע לי על להבא או שאוכל לתקן את הדבר בהוכחה או כיוצא בזה וכנ"ל, אם יאמר אליו שנוגע לו על להבא או שהוא יכול לתקן את הדבר וכנ"ל מותר לשמוע ולא יאמין לעת עתה רק לחוש עד שיתברר הדבר, אבל אם יבין מתשובתו שלא יהיה תועלת מזה או שיבין שהוא רק דברי חירופין וגידופין בעלמא שהוא מעליל עליו עלילות ברשע ומגנה אותו מחמת גודל שנאתו אותו אסור אפילו לשמוע*.

ד. ולפעמים מצוה לשמוע מה שאחד מספר דברי גנות על חברו, כגון שהוא משער שעל ידי שמיעתו את הענין בשלימות יהיה אחר כך בכחו להראות לפני המספר או שאר השומעים שאין המעשה כן כמו שנאמר עליו או שאר עניני זכות. ועוד יש אופן אחר גם - כן דמצוה לשמוע כגון אם בא אחד לפניו לקבול על חברו מאיזה דבר שעשה נגדו, והוא מכיר בהמספר שבזה שיתן אוזן לדבריו יהיה יכולת בידו להשקיט את אפו מעליו ולא ישוּב עוד לספר לאנשים אחרים (כי אולי האחרים יאמינו לדבריו ויהיו מקבלי לשון הרע) ובזה יתרבה השלום בישראל. אך בכל ההיתרים שאמרנו בענין השמיעה יזהר בנפשו מאד שלא יאמין בעת השמיעה בהחלט רק לחוש לזה בלבד כדי שלא ילכד גם הוא ברשת עון קבלת לשון הרע.

ה. ועתה נחזור לענינו הנ"ל דמה שכתבנו בסעיף ב' דאפילו שמיעת לשון הרע הוא איסור תורה היינו לילך ולשמוע, אבל אם ישב בחבורת אנשים שנתקבצו לענין מה והתחילו לדבר דברים אסורים והוא משער שדברי תוכחתו לא יועילו להם מאומה תלוי בזה: אם אפשר לו לילך ממסיבתם או להניח אצבעו באזניו מצוה רבה הוא עושה בזה כמו שאמרנו חז"ל בכתובות (דף ה'). אבל אם אי אפשר לו להשמט ממסיבתם ומשער בעצמו שעצה זו דהנחת אצבעו באזניו גם - כן קשה לו מאוד מפני שילעגו עליו ובודאי לא יעשה עצה זו, על כל פנים יראה אז לזרז את עצמו ולהעמיד על נפשו בעת צרה כזו וללחום מלחמת ה' עם יצרו כדי שלא יכשל על כל פנים באיסור דאורייתא של שמיעת וקבלת לשון הרע. ולזה צריך ג' פרטים שיזהר בהן מאד וינצל על ידי זה על כל פנים מהאיסור תורה שיש בהעון הנ"ל. א) יחליט בנפשו בהסכם גמור שלא להאמין להדברי גנות שמספרין על חבריהם. ב) לא יהיה ניחא ליה בשמיעת סיפוריהם האסורים האלה. ג) גם יעמיד על עצמו שלא להראות לפני המספרין שום תנועה שיראה ממנה שהוא מסכים לדבריהם אך ישב כאבן דומם. ואם יוכל להראות לפנייהם פנים נזעמים שיבינו ממנו שהוא אינו מסכים לדבריהם ההבלים בודאי הוא טוב יותר.

ו. במה דברים אמורים אם בעת שישב ביניהם לא דברו אז דבורים האסורים וגם עתה אינו יכול להשתמט מהם, אבל אם בעת שהוא רוצה לישב ביניהם כבר התחילו לדבר דבורים האסורים, או שהוא יכול להשמט וליילך מאתם והוא מתעצל בזה, או שהוא מכיר מלכתחילה האנשים בטבעם שהם מבעלי

הלשון שתשוקתם תמיד לדבר מגנות חביריהם והוא הולך ויושב ביניהם, אף שלא יסייע לדבריהם כלל ולא ניחא ליה בהם אף - על - פי - כן פושע מיקרי כמותם שעבר על דברי חז"ל שצוו להתרחק משמיעת דברים שאינם הגונים. וכל שכן אם הוא מכין לשמוע את דבריהם גדול עונו מנשוא ויחקק עבור זה למעלה בספר הזכרונות בשם איש רשע ובעל לשון הרע וכדאיתא בפירקי דר' אליעזר בצוואת ר' אליעזר הגדול שצוה לבנו הורקנוס וזה לשונו "בני אל תשב בחבורת האומרים רע מחביריהם כי כשהדברים עולים למעלה בספר נכתבים וכל העומדים שם נכתבים בשם חבורת רשע ובעלי לשון הרע," על כן צריך האדם להתרחק מאוד מאוד מחבורה רעה כזו.

ז. ודע דכשם שכתבנו בשם הפוסקים דמן התורה אסור להאמין דברי גנות שמספרים על חביריהם, כן הדין אפילו אם יודע שהדברים שספר לו הוא אמת אך יש בהם לצדד לכאן ולכאן והמספר לו דן אותו לכף חוב ועל ידי זה הוא מגנה אותו, וידוע דמצוה להשומע לדון אותו לכף זכות (והוא דינא דגמרא בשבועות (דף ל' ע"א) ומ"ע דאורייתא לכמה פוסקים) והעובר על זה ואינו דן אותו לכף זכות והוא מסכים להמספר בגנותו לא די שעובר על בצדק תשפוט עמיתך אלא הוא גם כן נכלל(כ) בשם מקבל לשון הרע כיון דעל ידי שלא דן אותו לכף זכות ממילא נשתרבו עליו הדברי גנות.

ח. וכל זה אפילו אם הספור היה על איש בינוני אשר דרכו ליזהר מן החטא ופעמים יכשל בו וכל שכן אם הספור היה על איש ירא אלהים שעליו שייך יותר מצוות עשה דבצדק תשפוט עמיתך (כמבואר ברמב"ם פרק א' דאבות ובשערי תשובה לרבינו יונה במאמר רי"ח) והוא עובר על זה ודן אותו לכף חוב ומסכים להמספר בגנותו בודאי עובר על איסור קבלת לשון הרע*.

ט. כשם ששייך איסור קבלת לשון הרע באם המספר סיפר לו על אחד שעשה עתה דבר שאינו הגון, שנצטוונו על זה שלא להחליט בלבנו שהדבר אמת וכנ"ל בסעיף א', כן שייך גם כן איסור קבלת לשון הרע לענין שאר חלקי איסור לשון הרע שביארנו לעיל (כגון לבזותו(כא) במעשה אבותיו או במעשיו הראשונים כיון שהוא(כב) מתנהג עתה כשורה, או בחסרון חכמה הן בתורה והן בעניני עולם וכנ"ל בכלל ד' וה' וכיוצא בזה) בכל דבר שהוא גנות עליו, שנצטוונו גם - כן שלא להתקבל דברי המספר לפנינו להתבזות על ידי זה בעינינו את מי שנאמרו עליו. כללו של דבר(כג) כל דבר שיש על המספר איסור עבור דיבורו(כד) יש על המקבל איסור עבור קבלתו.

י. אף על פי שביררנו דקבלת לשון הרע דהיינו להחליט בלבו שהדבר אמת אסור מן התורה, מכל מקום אמרו חז"ל דלחוש מיהו בעי. וביאור הדבר דצריך לקבל את הדבר בדרך חשש בעלמא היינו רק כדי לשמור את עצמו ממנו שלא יגיע לו היזק על ידו, ולא יהיה זה הדבר אפילו בגדר ספק, דמעמידין לאדם בחזקת כשרות, ולכן מחוייב עדיין להיטיב עם הנידון בכל הטובות שצוותה התורה לשאר אנשים מישראל כי לא נגרע ערכו בעינינו על ידי הלישנא בישא לשום דבר רק שהתורה התירה לחוש ללישנא בישא לענין לשמור את עצמו ואת אחרים ממנו, ועל כן כתבו הפוסקים דמה שמותר לחוש היינו היכא שיוכל לבוא לידי היזק לו או לאחרים אם לא יחוש לו (דבר זה דלאחרים צריך ביאור רחב ועיין פה בבאר מים חיים ולקמן בחלק ב' בכלל ט' עי"ש היטב כי שם נרחיב בזה בעז"ה) אבל בענין אחר אסור לחוש ללשון הרע ולהאמינו כלל.

יא. ויש הרבה דברים שנכשלין בו העולם בענין לחוש וראוי לדבר בזה הרבה, אך אין כאן מקום להאריך בו ואכתוב אותן אי"ה לקמן בכלל האחרון. אך כללו של דבר דמה שאמרו דצריך לחוש ללישנא בישא היינו רק לענין לשמור את עצמו מהנידון. אבל חס ושלום לעשות לו שום מעשה, או לגרום לו שום היזק, או ביוש עבור זה, גדול או קטן, אפילו אם הלישנא בישא עליו על - ידי עד אחד כשר שהעיד עליו כן בבית דין לא מהני רק לשבועה. ויותר מזה שאפילו רק לשנא אותו בלב עבור זה אסור גם כן מן התורה, וכל שכן שאינו יכול לפטור את עצמו על ידי הלישנא בישא מהחויבין שהוא מחויב להנידון.

יב. ואם כבר עבר ושמע לשון הרע והאמין בלבו, בין שהוא מחלקי הגנות שבין אדם למקום ובין שבין אדם לחבירו, תיקונו, שיתחזק להוציא הדברים מלבו שלא להאמינם, ויקבל על עצמו על להבא שלא לקבל עוד לשון הרע על אדם מישראל, ויתודה על זה, ובזה יתקן הלאוין והעשין שעבר על ידי קבלת לשון הרע כמבואר לעיל בפתיחה(לד) אם עדיין לא סיפר לאחרים.

תשובות והנהגות כרך א סימן תקנה

שאלה: באיסור קבלת לשון הרע וגדרה

הקדוש בעל "חפץ חיים" זצ"ל בהלכות לשון הרע (כלל ו' סעיף י') פוסק שאסור לקבל לשה"ר ששמע רע על חבירו רק יש להעמידו על חזקתו שאין בו עולה, ומ"מ למיחש מיהת בעי לברר וליזהר, אבל אין לו עוד אפילו ספק בלבבו כל זמן שיש חזקה.

ודבריו תמוהין מאד, אטו בני אדם מלאכי השרת הם, וכששומע מאדם מהימן שאינו שונאו וחושש בלבו, היאך נימא שזהו איסור קבלת לשון הרע, ונהי דאי אפשר לו לנגוע בחבירו כמלא נימא על סמך שמועה, מ"מ בלבו מסתפק שמא השמועה נכונה, וקשה אפילו לצייר שחושש רק כדי לברר אבל באמת אין אצלו אפילו חשש, והלוא מדין חזקה גופא נשאר ספק רק הלכה לנהוג כמקודם, ומעולם לא נפסק בחזקה שגם בלב אסור להסתפק כלל, ועכ"פ יש כאן ספק במציאות והחזקה כשרות לא מכרעת על זה.

וכן ראיתי בספר "פאת שדך" (מהגר"ש מונק זצ"ל) סי' כ"ט מביא ששאל מהחזו"א זצ"ל והשיב "מי יכול לעמוד בזה אין זה אלא לומדות" וכוונתו כנ"ל שהרי אי אפשר לעמוד בזה ולא ניתנה תורה למלאכי השרת. ולכן נראה בכוונת הח"ח דכששומע לשה"ר הלוא טבע האדם הוא להאמין למספר ובפרט אם הוא אדם נאמן, ונעשה לו עכ"פ ספק גמור, ולזה דעת הקדוש החפץ חיים שצריך לידע שדין התורה הוא להעמיד כל אחד בחזקתו והרי הוא בחזקת כשרות, ורק הלכה היא שמותר לחשוש וכחששא לענין זהירות מדבר שעלול ליגרם לו נזק אם השמועה היתה נכונה, ומלבד זהירות זה האיסור בתורת ודאי לספר לאחרים או לצערו וכדומה, וחששא זו שהותר בזה היא שלעצמו חושש שלא כדין חזקת כשרות, אלא כאילו כן האמת, אבל בלבו צריך לידע ברור שחזקתו בכשרות, ולכן סיפור הלשה"ר הוא שקר, ולא ניתנה התורה למלאכי השרת. ובכל אופן מצווים אנו "בצדק תשפוט עמיתך" ללמד זכות כפי האפשר ואין גבול עד כמה אפשר ללמד זכות, וגם לצדד שההוא לא ראה בדקדוק או את כל הפרטים ולא סיפר או יודע כל הנסיבות וכו'.

ועיקר איסור קבלת לשון הרע הוא לאחר השמיעה שלא ישתנה אצלו היחס לחבירו כלל, וליהוי כאילו לא שמע, שלגבי חבירו אינו חושש כלל, אף אם לעצמו אינו כמלאכי השרת שברור לו, וכמ"ש.